BIDRAG TILL KÄNNEDOM OM

GÖTEBORGS

OCH

BOHUSLÄNS FORNMINNEN

OCH

HISTORIA

UTGIFNA PÅ FÖRANSTALTANDE AF

LÄNETS FORNMINNESFÖRENING

SJETTE BANDET

GÖTEBORG
D. F. BONNIERS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG
1900

En svensk brakteatstämpel.

Under medeltiden använde man i Sverige såsom betalningsmedel såväl guld som silfver, myntadt eller omyntadt, äfvensom varor af olika slag. Myntet var dock i regeln mera sällsynt, och i fråga om detta torde åter utländskt sådant varit nästan lika vanligt som det inhemska.

Den utmärkte kännaren af vårt äldre myntväsen, riksantiqvarien Hildebrand, har kommit till den åsigten att de tidigaste spåren af inhemskt mynt torde förskrifva sig från platsen för den gamla Björköstaden, således från 800-talet. Åtminstone har man vid undersökningarne här träffat mynttyper, hvartill man icke kan uppvisa några fullt motsvarande från andra håll. Afgjordt sjelfständiga äro de likväl icke, enär de synas varit efterbildningar af karolingiska mynt från den i handelsförbindelser med Björköstaden stående, betydande platsen Dorestad i närheten af Utrecht.

Om Björkömynten verkligen äro de äldsta i Sverige, kommer närmast efter dem de mynt, som för *Olof Skötkonung* präglades efter engelska förebilder och af angelsaksiska myntmästare i *Sigtuna* omkring 1013—1022, hvilken utmyntning fortsattes under sonen *Anund Jacob*. Alla dessa mynt äro mer eller mindre sällsynta, tvåsidiga och jemförelsevis rätt tjocka, vägande de förra i medeltal 2,135 gram och de senare 1,19.

Med Anund Jacob och hans bror utdog den gamla konungaätten, och en period af inre strider synes följt, tills slutligen Stenkil blef Sveriges konung, och efter honom hans arfvingar, hvilka åter i sin ordning följdes af nya regentätter. Det som under den långa tidrymden af öfver 100 år, eller från omkring 1050 till 1167, då *Knut Eriksson* tillryckte sig kronan, måste med afseende på myntförhållandena tilldraga sig särskild uppmärksamhet var det egendomliga förhållandet, att man icke känner ett enda under denna period prägladt svenskt mynt.

En ny afdelning af vår mynthistoria börjar deremot med nämnde konung, och man hemtade nu förebilderna från helt annat håll än förut, nemligen från Tyskland.

I detta senare land visar sig ett tjugutal år före Knut Eriks-sons uppträdande en egendomlighet på myntpräglingens område. Man hade nemligen mångenstädes här gifvit åt mynten ganska vida ytor, men då man icke ville öka vigten, blefvo de mycket tunna, hvaraf åter följde att den ena sidans bilder och inskrifter förvirrades genom intryck af bokstäfver och linier på den motsatta. Denna olägenhet ville man afhjelpa och detta skedde genom att införa en fullständig nyhet, i det man inskränkte sig till att endast prägla den ena sidan. Då detta skedde på ett mycket tunnt silfverbleck blef följden att, medan bilden visade sig upphöjd på myntets ena sida, förekom den naturligtvis insänkt på den andra. Detta slags mynt är hvad man benämner *brakteater*.

De första brakteaterna uppträdde som sagdt i Tyskland vid tiden omkring 1140—1150. Ehuru dessa mynt helt naturligt vore de mest opraktiska man gerna kan tänka sig, ytterligt bräckliga och svårhandterliga och dertill med en prägel som nödvändigt var utsatt för stark nötning, hade de likväl blifvit så att säga en mode-sak. Präglingen af brakteater infördes sålunda ganska snart äfven i länderna norr och öster om Tyskland, och i Sverige uppträda de för första gången under konung Knut Erikssons långa regering 1167—1195 (eller 96).

Vi kunna för ögonblicket stanna här, endast tilläggande att den svenska brakteatpräglingen fortsattes medeltiden igenom, samt att den vissa tider synes varit rätt ansenlig.

* * *

Man känner att medeltidens mynt i allmänhet hade mycket begränsade omloppsområden, men å andra sidan hörde det till den tidens finanspolitik att mynten skulle cirkulera blott en mycket kort tid, och man borde kunna våga det påståendet att man i de flesta länder åtminstone en gång om året utsläppte ett nytt mynt i rörelsen, samtidigt hvarmed det förut gängse myntet aflystes, och dess användande belades med straff.

Af det nu sagda följer att behofvet af myntstämplar måste varit mycket stort. Detta framgår ytterligare deraf att myntvarianterna, särskildt för brakteaterna, äro så talrika för en och samma prägel,

att de med nödvändighet förutsätta befintligheten af många stämplar till hvarje typ. Att så varit händelsen bestyrkes dessutom af samtida myntförordningar; sålunda heter det i en dylik för staden Wien af år 1450: »Item der Eisenhuter sol den Setzmeistern ornlich Eisen herfurgeben zu Helbling und Pfenningen damit das Geld recht gemacht werde. Er soll auch albeg *zwölf* gute neue beraite Eisen in seinen almar haben, das die Maister nicht gesaumbt sein».[1]

Åtminstone vid de mera betydande myntverken arbetade härtill flere mästare bredvid hvarandra, hvilket i och för sig nödvändiggjorde ett större förråd af stämplar, hvartill dessutom kom att präglingen skedde, icke genom användning af ett långsamt tryck, utan genom våldsamma slag med hammaren, hvilket naturligtvis var egnadt att göra stämpelåtgången synnerligen stor.

Under dessa förhållanden skulle den förmodan synas berättigad, att antalet till våra dagar bevarade brakteatstämplar vore rätt ansenligt, men det förhåller sig icke så. Tvertom äro de ytterst sällsynta, och orsakerna härtill äro nog flera. Dels hade ingen ännu kommit på den tanken att förvara begagnade stämplar i något hvad man skulle kunna kalla stämpelarkiv; tvärtom rådde försigtigheten att tillintetgöra dem, när de blefvo på ett eller annat sätt skadade, för att dymedelst förekomma senare förfalskningar. Dels bidrog äfven det material, hvaraf stämplarne förfärdigades, till deras undergång; det då i jemförelse med nu så mycket värdefullare råmaterialet, jern eller brons, lockade till dess omarbetning för en ny stämpel, hvartill ju äfven måste tagas i betraktande att jern och stål erbjuda endast ringa motståndskraft mot särskildt rost. Allt detta sammanlagdt gör att antalet äkta brakteatstämplar från medeltiden är ytterst ringa.

En tysk forskare på numismatikens område, professorn vid universitetet i Graz, d:r *Luschin von Ebengreuth* har gjort dessa brakteatstämplar till föremål för en undersökning.[2] Enligt denna voro 1881 ej fler än 5 dylika medeltidsstämplar kända, och dessa äro hvarandra påfallande olika, vare sig man tager hänsyn till

---

[1] Numismatiche Zeitschrift herausgegeben von der Numismatischen Gesellschaft in Wien. 1881 sid. 230.

[2] *Der Bracteatenstempel von Lettowitz,* Ein Beitrag zur mittelalterlichen Münztechnik, i Wiener Numismatische Zeitschrift 1881, sid. 225.

sättet för präglingen, formen eller materialet.[1] Det gifves nemligen både gjutna och smidda stämplar, af klockmetall eller smidt jern, sådana med en tapp afsedd att insänkas i ett underlag, och sådana af cylindrisk form ämnade att anbringas på silfverblecket under det andra ändan bearbetades med hammaren.

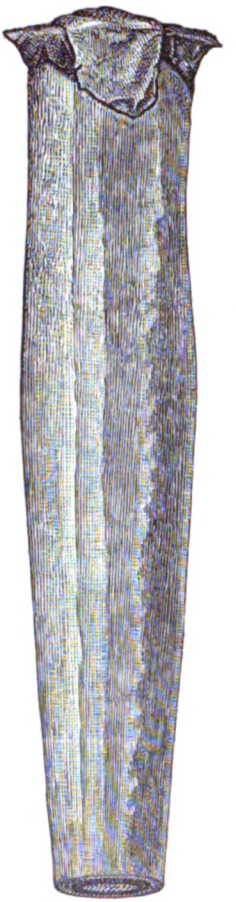

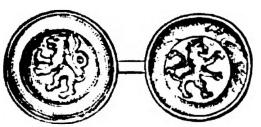

a. b.

Fig. 1. Stämpel till en Böhmisk brakteat.

Man kan sålunda skilja mellan *öfverstämplar*, d. v. s. dylika, hvilkas ena ända med sjelfva stämpeln ställdes på den silfverplatta som skulle präglas, under det man med hammarslag på motsatta, öfre ändan sökte drifva in prägeln i silfret, samt *understämplar*, hvilkas tapp säkert fästades i ett underlag; prägeln var sålunda i detta fall vänd uppåt och man lade silfverblecket derpå, samt åstadkom präglingen genom hammarslag på detta, under förmedling af ett mellanliggande lämpligt ämne.

Då det för den fråga, som utgör ämnet för denna uppsats, är af stort intresse att lära känna de brakteatstämplar, som förut finnas, lemna vi här nedan efter von Ebengreuth en närmare redogörelse för desamma:

A. Öfverstämpel.

Af denna typ finnes blott en enda.

1. *Stämpel till en Böhmisk brakteat,* funnen något af åren 1878 eller 1879 i sanden i floden Moldau, och tillhörig Herr Max Donebauer i Prag. (Fig. 1.)

Den är af smidt jern, 117 m.m. lång med åttkantig genomskärning af 26 m.m. tvärmått som småningom afsmalnar till 19 m.m. och slutar i en cirkelrund präglingsyta (a) om 14 m.m. genomskärning. Denna yta visar

[1] Det gifves verkligen ännu en brakteatstämpel, förvarad i museet i Zürich, men den är afsedd för prägling af s. k. Angster, hvilka slogos först efter år 1526; stämpeln tillhör sålunda icke medeltiden.

ntbilden, det dubbelsvansade Böhmiska lejonet, noggrant den-
nma ehuru något större än på en brakteat som tillskrifves
ıung Ottokar II, som afled år 1278.

Motsatta sidan af stämpeln har genom kraftiga hammarslag
fvit något tillplattad och utbredd. Då föremålet dertill beqvämt

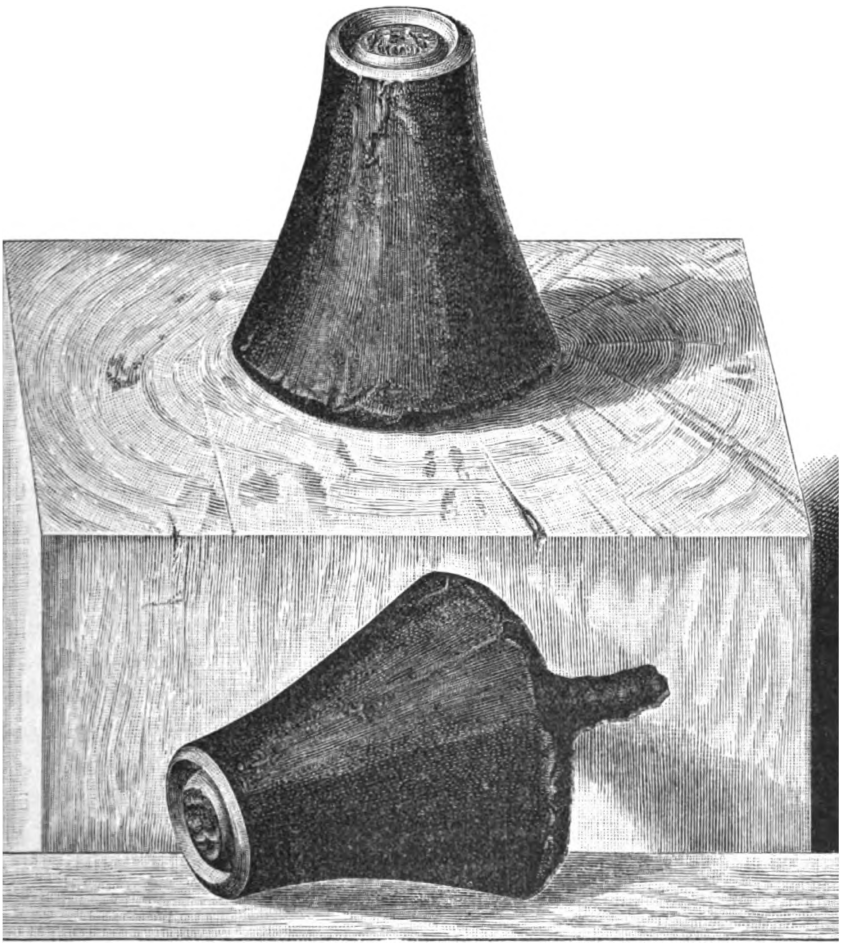

a.

Fig. 2. Stämpel till en Böhmisk brakteat.

ıssar i handen, är det uppenbart att vi här hafva framför oss
ı brakteatstämpel, som vid präglingen haft bildytan nedåt.

Teckningen af den senare, som förmodligen åstadkommits
ɜnom gravyr, har numera till följd af begagnandet förlorat rätt

mycket af sin skärpa. Fig. 1 b visar en med denna stämpel åstadkommen brakteat.

B. Understämplar.

2. *Stämpel till utmyntning af Böhmiska brakteater.* På grefliga Kálnockyska godset Lettowitz i Mähren råkade en skogsarbetare att vid fällandet af ett träd blotta ett fynd, bestående af flere silfvermynt samt ifrågavarande stämpel. Det hela öfverlemnades till godsets egare, som åter skänkte detsamma åt prins Ernst zu Windisch-Grätz.

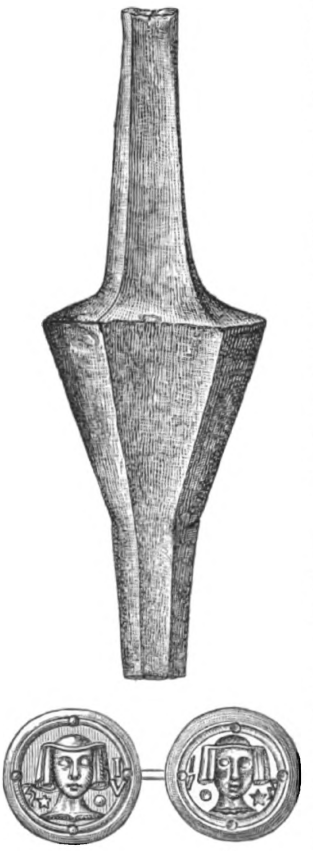

a. b.

Fig. 3. Stämpel till en Züricher brakteat.

Mynten utgjordes dels af 9 stycken brakteater, och dels af 2 stycken tvåsidiga mynt. Ehuru icke något aftryck af stämpeln förekommer i fyndet anses det likväl att den senare är samtidig med mynten i fyndet, sålunda förskrifvande sig från andra hälften af 1200-talet, från konung Ottokar II, eller med andra ord: den skulle vara samtidig med n:r 1.

Den är gjuten af klockmetall, väger 290 gr. och har formen af en 43—45 m.m. hög kon, hvars något utsvängda bas håller 43 mm. i genomskärning.

Från midten af den senare framsticker en 13 m.m. lång och 6 à 10 m.m. tjock fyrkantig jernspets, uppenbart återstoden af en vid gjutningen insatt, numera delvis bortrostad tapp (fig. 2 a) medelst hvilken stämpeln fastsatts i ett underlag, så att prägeln varit riktad uppåt, på sätt visas i fig. 2 b.

3. *Stämpel till utmyntning af Züricher brakteater.*

Stämpeln som förut bevarats i stadsarkivet i Zürich, men nu tillhör dervarande museum, är af jern, temligen rått arbetad, hållande 175 m.m. i längd. Den har från midten åt präglingsytan till formen af en 97 m.m. lång, stympad pyramid, som små-

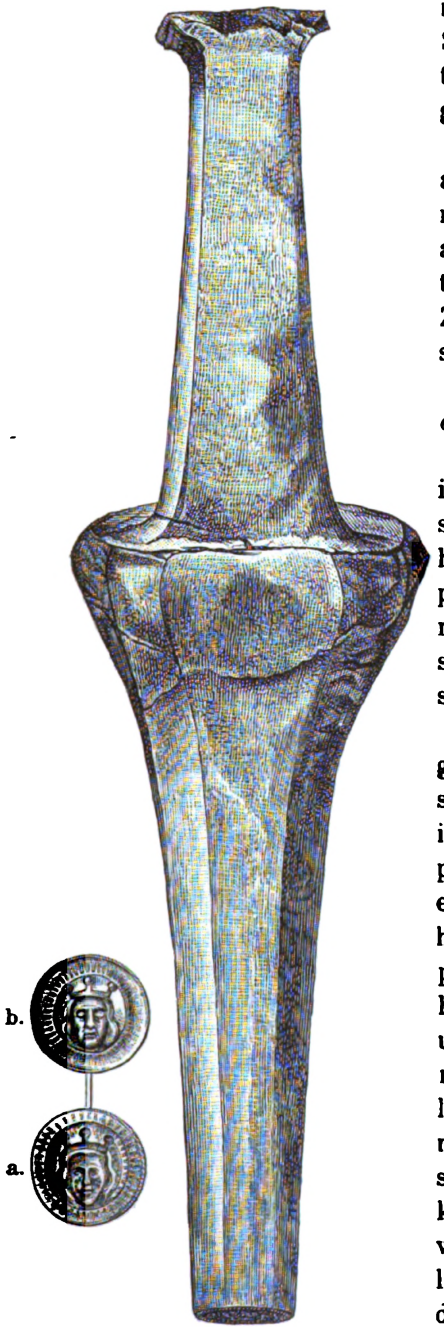

Fig. 4. Stämpel till nordtysk brakteat.

ningom öfvergår till kägelform. Stämpelns motsatta del utgöres af tappen, genom hvilken den en gång qvarhölls i ett underlag.

Prägeln företer bilden af furstabbedissan af Zürich, framåtvänd, med slöja (fig. 3 a). Tillvaron af de fyra kulorna i randen, syftande på myntföreningen mellan Zürich, S:t Gallen och Schaffhausen, hänför myntet till år 1424.

4. Stämpel till utmyntning af nordtyska brakteater.

Föremålet, som befinner sig i rådsarkivet i Greifswald, är af smidt jern, väger 590 gram och håller 168 m.m. i längd, samt har på tjockaste stället en genomskärning af 45 m.m. Formen ansluter sig i öfrigt till fig. 3, brakteatstämpeln af 1424.

Nära hälften af längden utgöres af den fyrsidiga tappen, som naturligtvis var afsedd att instickas i ett fast underlag. Stämpeln var sålunda ursprungligen en understämpel, men sedermera har den användts såsom öfverstämpel, hvilket intygas af den genom hammarslag tillplattade och något utvikta ändan. Efter inhemtade närmare underrättelser har det likväl befunnits att denna deformering tillhör en nyare tid; den såsom samlare af äldre mynt bekante för längesedan aflidne d:r von Hagenow sysselsatte sig nemligen med förfärdigande af aftryck, dervid han äfven använde ifrågavarande stamp.

Prägeln (fig. 1 a) visar ett krönt hufvud med långa lockar inom en strålrand, hvilken typ anses tillhöra 1300-talet.

5. *Stämpel för utmyntning af ungerska brakteater.*

Känd sedan århundradets början, då den tillhörde Csánader domherren Andreas Radványi i Temesvár, och finnes upptagen i Catalogus numorum Hungariæ ac Transylvaniæ instituti Nationalis Széchéniani (Pesth 1807, II: 291), eges den numera af nationalmuseet i Buda-Pesth.

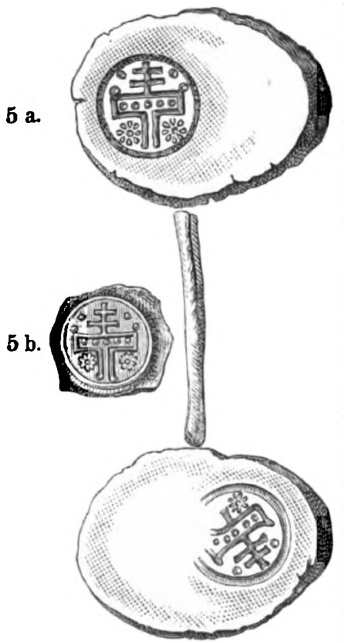

Fig. 5. Stämpel till en ungersk brakteat.

Den är liksom n:r 2 af gjuten brons, *men formen deremot afviker ej blott från denna utan äfven från alla andra förut bekanta brakteatstämplar*, enär den utgöres af en eliptisk platta om 2,5 á 3 m.m. tjocklek och 27 à 34 m.m. genomskärning (jemf. fig. 5).

På båda sidor af denna platta synes i fördjupad teckning en brakteat som tillskrifves den ungerske konungen Bela III, hvilken regerade mellan 1173—1196. Deraf att ena sidans prägel, betecknad på planchen med 5 á, till icke ringa del utplånats genom flitigt begagnande, ledes man till den förmodan, att, när prägeln sålunda gjorts obrukbar, anbragte man en ny sådan på plattans andra sida, för att sålunda fortfarande kunna begagna stämpeln. Man har sålunda först begagnat prägeln á, så länge detta varit möjligt, och derefter a.

* * *

Ända till 1896 voro dessa 5 brakteatstämplar de enda man kände från medeltiden. På hösten nämnde år gjorde dock en ren tillfällighet att jag fick kännedom om tillvaron af ytterligare en, och dertill en svensk. Pastor Lindblad i Starrkärrs pastorat, som höll på med utarbetningen af en beskrifning öfver Ahle härad, fick nemligen härför bland annat låna en brakteat med L ur min

samling, och när den återställdes meddelade han att handlanden Rudolf Olsson i Elfängen egde en »form», hvilken bland annat innehöll som det tycktes en liknande bokstaf.

Efter det egaren med välvilligt tillmötesgående tillåtit mig en närmare granskning af föremålet i fråga, befanns det mycket rigtigt vara en myntstämpel för svenska medeltidsbrakteater af det utseende som fig. 6 visar.

Egaren, som helt nyligen flyttat sin affärsverksamhet till den vid Bergslagernas Jernvägar belägna stationen Elfängen, har förut varit bosatt i den 6 kilometer om denna belägna platsen Gamla Lödöse. Under vistelsen på det senare stället har han tillvaratagit och inköpt de fynd af olika slag, som tid efter annan göras på platsen för den nu undergångna, men en gång så betydande medeltidsstaden, särskildt vid tillfällen då grundgräfningar för nya byggnader blotta de dolda resterna af äldre murar,. källare och bostadsplatser. Jemte en del andra föremål hade herr Olsson på detta sätt vid ett tillfälle för ett antal år sedan äfven förvärfvat den ifrågavarande myntstämpeln.

De närmare fyndomständigheterna torde numera svårligen kunna utredas.

Stämpeln är gjuten af en bronsartad kopparblandning af samma färg som på en del af våra myntplåtar. Den är tjockast på midten, der den håller 5 m.m. men förtunnas något åt båda ändarne, synnerligast åt den ena. Öfversidans yta har ett vittradt utseende, utom i och närmast vid stämplarne, undersidan deremot mindre. På denna synas starka spår af nötning, i synnerhet på den tunnare ändan, en nötning som låter metallen här framstå glänsande mot dess på andra ställen mörka yta. Båda ändarne äro svagt uppåtböjda, den tunnare mest. Längden är 110 m.m. och största bredden 18 m.m.

Plattan har i hvardera ändan tvenne, tätt intill och efter hvarandra anbragta fördjupade stämplar, och i hvar sådan stämpel befinner sig en bokstaf inom en slät upphöjd rand; i den tjockare ändan ytterst **L** och i nästa stämpel **ꝏ**, samt i den tunnare ändan ytterst **S** och i den följande **I I** — en form för M.[1] Så vidt man nu kan se äro dessa myntformar gjutna, utan spår af eftergravyr.

---

[1] Synes varit af samma typ som Hans Hildebrand i Sveriges Medeltid. I, fig. 564.

Det är emellertid möjligt att de varit graverade; härom torde vara svårt att fälla något afgörande omdöme, ty bokstäfverna hafva, tvifvelsutan och förnämligast genom formarnes flitiga begagnande, delvis blifvit något otydliga, och det är uppenbart att det upprepade trycket i någon mån ändrat deras ursprungliga form och gjort dem klumpiga, eller med andra ord: hammarslagen hafva så småningom prässat ut formarne.

L och ɑ äro tydligast, hvaremot S och II äro rätt mycket skadade. Då de senare befinna sig i den ända af plattan, som synes mest nött och förtunnad, synes man häri hafva ett vittnesbörd om att präglingen af S och II varit den som hufvudsakligast egt rum.

Ehuru bokstäfverna skadats, äro dock de bäst bibehållna, t. ex. L, fullkomligt lika stora som motsvarande ännu bevarade

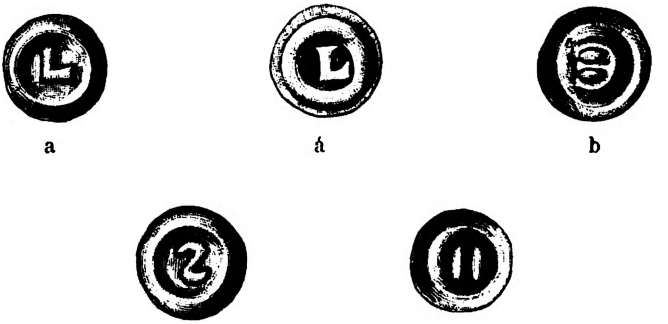

a á b

c d

Fig. 7. Brakteater i original och aftryck.

originalmynt af denna typ, och aftryck från brakteatstämpel visa att diametern på det allra noggrannaste är densamma som på de äkta brakteaterna. Till förtydligande häraf framställes i ofvanstående fig. 7 dels nu gjorda aftryck, betecknade med a, b, c och d, samt dels efterbildning af en originalbrakteat med L, beteckning med á.

Det förtjenar påpekas att fig. 7 c visar Ƨ, eller med andra ord, att stämpelsnidaren af oaktsamhet åstadkommit ett bakvändt S. Denna variation torde vara sällsynt.

Hur förestående aftryck åstadkommits, är en fråga som gifvetvis på det allra närmaste sammanhänger med det intressanta spörjs-

målet, hur man under medeltiden gick till väga vid präglandet af brakteater. Som sagdt använde man härför endast en enda stämpel, vare sig en understämpel som insattes i ett fast underlag, eller en öfverstämpel. I förra fallet var det omöjligt att direkt med hammaren bearbeta den på stämpeln liggande silfverplattan, ty man förmådde icke på detta sätt drifva silfret in i stämpelns alla fördjupningar; använde man åter en öfverstämpel skulle samma ogynnsamma resultat uppstå, om man lade silfverplattan på ett hårdt underlag, vare sig detta utgjordes af ett stycke trä eller metall. I båda fallen kräfdes ett mellanlag af sådan beskaffenhet, att det genom slagen tvangs drifva silfverblecket in i formen, således ett temligen mjukt underlag. Man antager att detta utgjorts af bly, läder, filt eller tjockt kläde.

Säkraste sättet att komma hemligheten på spåren ansåg jag vara att vända mig till en guldsmed, i hvars yrke det ju dagligen förekommer att utföra arbeten likartade med detta, och med hans tillhjelp gjordes nu försök som fullständigt lyckades. Troligen förfor man under medeltiden på samma sätt. Man lade sålunda bronsskifvan, med präglarne uppåt, på ett stadigt stycke hårdt trä, t. ex. ek; ofvanpå präglarne lades derefter det tunna silfverblecket. På det senare anbragtes derefter en cirka 2 m.m. tjock blyplatta. Nu kunde man visserligen medelst ett eller två kraftiga hammarslag drifva blyet, och med detta äfven silfret, in i formens alla håligheter, men man äfventyrade då att slå miste eller åtminstone att träffa blyet ojemnt. Denna olägenhet undveks genom att använda en »öfverliggare», d. v. s. ett stycke fyrkantigt eller rundt jern, hvars ena ände ställdes på blyet, midtöfver det som skulle präglas, under det andra ändan bearbetades med hammaren.

Naturligtvis kunde präglingen försiggå med ganska stor säkerhet och snabbhet, om stämpeln var konstruerad så, att den med en tapp eller på annat sätt var stadigt fastsatt i underlaget, på det sätt som antydas i fig. 2. Skulle präglingen deremot verkställas med en skifva, sådan som den nu ifrågavarande, erbjöd den vida större olägenheter. Då man nemligen på skifvan icke kan iakttaga ringaste spår af att den på något sätt varit fastgjord i vare sig ett skrufstäd eller i något underlag, så återstår näppeligen annat antagande än att den med handkraft stadigt qvarhållits på underlaget, och, som myntaren, i fall öfverliggare användes, måste med venstra handen hålla öfverliggaren fast rätt upp och

ned och med den högra sköta hammaren, hölls väl under tiden stämpelplattan af ett biträde.

Deremot är stämpeln så till vida praktiskt anordnad, som med densamma tvenne brakteater kunde präglas samtidigt på en gång.

Vi komma nu till tvenne andra frågor: vid hvilken myntverkstad har denna brakteatstämpel blifvit använd, och från hvilken tid förskrifver den sig?

På den första af dessa frågor torde väl icke kunna gifvas mer än ett svar: *den har varit använd vid myntverket i Lödöse.* Då stämpeln hittats på denna plats, och man icke har något som helst skäl till det antagandet, att den blifvit ditförd från annan ort, så måste man, synes det, hänföra den till denna stad, åtminstone tills säkert bevis om ett annat förhållande kan framtes.

Det man känner om Lödöse såsom myntort är icke mycket. Äldsta intyget härom är en brakteat från konung Knut Erikssons tid (1167—1195 eller 1196), således just från brakteatpräglingens början i Sverige. Den visar konungens framåtvända hufvud, omkring hvilket läses: LEDVS, hvilket icke kan betyda något annat än namnet på myntorten, Lödöse, som sålunda är den till åldern närmast efter Sigtuna.

Lödöse var sålunda Sveriges andra, eller, om vi medräkna Björkö, dess tredje myntort och förekommer som sådan, på sätt vi nyss sett, redan under senare hälften af 1100-talet. Det är uppenbart att präglingen af brakteater på detta ställe icke begränsades till Knut Erikssons regeringstid, utan fortsattes, måhända århundraden igenom. Det säges visserligen i konung Magnus Ladulås testamente af år 1285 att han skänker stora gåfvor åt olika håll, för hvilkas utredande han lemnar anvisningar på inkomsterna från mynthusen i Stockholm, Vesterås, Nyköping, Örebro, Söderköping, Skenninge, Jönköping och Skara, utan att bland dem nämna Lödöse. Man skulle häraf kunna tro sig vara berättigad draga den slutsatsen, att vid denna tid de förutvarande mynthusen i Kalmar och Lödöse varit nedlagda. Det är möjligt att så varit förhållandet med det förra, men, hvad Lödöse beträffar, finner man att detta icke kan hafva varit händelsen. Vi ega nemligen qvar ett af befälhafvaren på Ragnhildsholmens slott vid Konungahälla, Sigge Hallstensson, utfärdadt qvitto på de penningsummor han å hertigarne Eriks och Waldemars vägnar uppburit af svenske konungen

Håkans förvaltare, hvilket qvitto är dateradt Dyngiu den 29 Dec. 1307, och lyder sålunda:[1]

»Omnibus presens scriptum cernantibus Siggo Hallsteinsson, Præfectus Kongellis, salutem in Christo. Recognosco me recepisse et leuasse de etc. Domini H. Dei gratia Regis Norwegiæ Procuratoribus sexcentas marcas puri argenti, centum et mille marcas denariorum Lybicensium ex parte Dominorum meorum Dom. E. et W. Ducum Sveorum illustrium. Hoc autem argentum et pecuniam recognosco me pro mille marchis puri plenarie recepisse etc. præsentibus Domino Karulo clerice Domini Ducis Erici prædicti et *Öfrardo monetario Lotosiensi.* Datum apud Dyngiu anno Domini MCCCVII quinto die natiuitatis Domino.»

Myntmästaren i Lödöse Öfrardus har sålunda bevittnat denna handling, och dermed är intygadt att i staden fans myntverk ännu 1307 åtminstone.[2] Men vi kunna komma ännu längre.

Man har hittills icke kunnat med full visshet till Lödöse hänföra någon annan brakteat än den förut omtalade från Knut Eriksson. En stor mängd af dessa mynt förete endast en bokstaf, deribland **L** i olika former, men man känner icke hvarpå dessa bokstäfver syfta, om på myntorten, på olika serier af utmyntning eller något annat. Den frågan väntar ännu på sin lösning. Deremot torde vi, på grund af den funna myntstämpeln, vara berättigade säga att *brakteater af 12 m.m. genomskärning med bokstäfverna* **L**, **ꝏ**, **S** *och* **I I** *inom slät upphöjd rand äro samtidigt präglade i Lödöse;* denna bestämmelse tål dock en modifikation, beroende på brakteatvigten.

Vi komma dermed in på frågan om hvilken tid myntstämpeln tillhör. Riksantiqvarien Hildebrand redogör i sin Sveriges Medeltid I, sid. 818 o. följ. för trenne grupper af brakteater med bokstäfver inom slät rand, eller s. k. strålrand. Till *första gruppen* hänför han sådana med bokstäfverna **E** och **M** i vexlande former, alla små, genomskärningen hållande i allmänhet 11—12 m.m. och med en medelvigt af 0,11 gram. Författaren anser dem möjligen vara präglade i Skenninge, då de i stort antal äro funna vid Lagmansberga i närheten af denna stad, men tvekar huruvida

---

[1] Svenskt Diplomatarium II, N:o 1570.

[2] Den i Sveriges Medeltid I, sid. 818 uttalade förmodan att myntningen i Lödöse varit nedlagd 1285 är äfven härigenom vederlagd.

de böra hänföras till konung Magnus Ladulås (1278—1290) eller möjligen till dennes son och efterträdare konung Birger (1290—1319).

Den *andra gruppen* omfattar brakteater, likaledes med **E** och **M** i olika former, men alla något större och gröfre än de, som tillskrifvits den första gruppen; genomskärningen är i allmänhet 14 m.m. och medelvigten 0,29 gram, således mer än dubbelt så tunga som de förra. Då de icke äro representerade i det förstnämnda Lagmansberga fyndet, hvilket, på grund af i detsamma träffade mynt af äldre datum, måste anses representera bokstafsbrakteaternas första tid, torde de nu ifrågavarande tillhöra en annan och senare utmyntning, hvarför författaren antager att de tillhöra konung Birgers regeringstid, således 1290—1319.

Den *tredje gruppen* skulle omfatta brakteater med bokstäfverna **A**, **E**, **H**, **L** och **S**; diametern vexlar mellan 12 m.m. (**L**, **H** samt en varietet af **S** inom slät rand) samt 15 m.m. (**A**, **E** och vissa varieteter af **S**); vigten är 0,38 gram. Enär författaren anser att dessa brakteater stå i tydligt sammanhang med de tidigaste representanterna för den nyupptagna präglingen af tvåsidiga mynt, antager han att de tillhöra konung Magnus Erikssons tidigare utmyntning, således tiden närmast efter 1319.

Alla tre grupperna äro hvarandra således temligen nära i tiden, i fall det antagandet är rigtigt att de präglats från omkring 1280 till omkring 1320, eller endast omkring 40 år.

Den funna myntstämpeln från Lödöse skulle sålunda användts under nämnda tid; att inordna den under någon viss af de tre grupper denna tid anses omfatta, torde dock möta betydande svårigheter på den grund, att man med densamma naturligtvis kan prägla såväl lättare som tyngre mynt. Hvilketdera man i verkligheten gjorde är ju omöjligt att bestämma; de nu tagna fyra aftrycken väga tillsammans 1,50 gram, eller i medeltal 0,375 gram, sålunda af en ren tillfällighet nära öfverstämmande med den tredje gruppen.

Då man icke kan komma till något resultat om man utgår från vigten, återstår blott aftryckens diameter och bokstäfvernas form. Den förra är, som förut sagts, 12 m.m. hvilket mått återfinnes såväl i första som tredje gruppen. Hvad bokstäfverna och deras form beträffar, återfinner man stämpelns **E** och **M** (?) i första gruppen, hvaremot **L** och **S** endast finnas i den tredje. Då likväl

brakteater med dessa fyra bokstäfver präglats samtidigt och på samma ställe, måste Hildebrands indelning rättas i detta afseende.

Detta är sålunda en gifven vinst af detta dyrbara fynd. Härtill kommer att denna brakteatstämpel är den enda man känner från medeltiden, icke blott i Sverige utan äfven i Danmark och Norge.